

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ
1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

ἀπὸ μεταβολὴν κατευθύνσεως πρὸς τὸ ἀντίθετον. Διότι καθὼς εἰς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον ἡ ἀπαξ διαταραχθεῖσα ἰσορροπία εἶναι δύσκολον νὰ ἀποκατασταθῇ. Ἄλλ' ἢ Ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Γαλλικὴν, εἰς οὐδὲν στάδιον τῆς ἀνεπτύχθη δι' ἀντιδράσεως. Τοὺς ἐπικούς ποιητὰς ἀκολουθοῦν οἱ λυρικοὶ καὶ τούτους οἱ τραγικοί. Τὴν τραγωδίαν διαδέχεται ἡ νέα κωμῶδια καὶ ταύτην ἡ λογία καὶ καλλιτεχνικὴ πρῆσις τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Εἰς τὸν περὶ λόγον, τὴν κατὰ παράταξιν σύνταξιν τοῦ Ἡροδότου ἀκολουθεῖ ἡ σύνθετος περιόδολογία τοῦ Θουκυδίδου. Βραδύτερον δὲ Πλάτων καὶ οἱ διάφοροι ῥήτορες ἀναπτύσσουσι ποικιλωτέρους τύπους ὕφους. Οὐδεὶς ἐν τούτοις ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων εὗρισκετο ἐν ἀντιδράσει πρὸς ἄλλους. Ἴσως ἴχνη τινὰ ἀντιδράσεως ἐναντίον τῆς Ὀμηρικῆς κοσμοθεωρίας τοῦ Σοφοκλέους εὗρισκονται εἰς τὸν Εὐριπίδην. Ἄλλ' ἢ ἀντίθεσις ὑφίσταται μεταξὺ δύο ἀτόμων καὶ οὐχὶ μεταξὺ δύο λογοτεχνικῶν Σχολῶν, οὐδεμίαν δὲ ἔχει σχέσιν μὲ τὰς ἀντιθέσεις τοῦ κλασικισμοῦ, τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ. Τελείως διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν π. χ. μεταξὺ Βολταίρου καὶ Βίκτωρος Οὐγκῶ ἢ Βίκτωρος Οὐγκῶ καὶ Flaubert.

Δὲν ὑπάρχει ἀντίδρασις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, διότι εἰς οὐδὲν στάδιον αὐτῆς ὑπάρχει ἡ ὑπερβολὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὴν ἀντίδρασιν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ὑπερβολή, διότι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς εἶναι εὐθεῖς καὶ ἀντικειμενικοί, διότι ὡς κάτοπτρα ἀντανακλοῦν τὴν ζωὴν καὶ οὐχὶ ὡς ἀτελεῖς φακοί, οἱ ὅποιοι διαστρέφουσι αὐτὴν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀτελείαν.

Ἡ λογοτεχνία τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐλισάβετ ὁμοιάζει κατὰ τοῦτο μὲ τὴν Ἑλληνικὴν. Εἶναι ἐν τούτοις φανταστικωτέρα, ἀτομικωτέρα καὶ δαψιλεστέρα τῆς Ἑλληνικῆς· ἀλλ' εἶναι ἐν τῇ συνόλῳ μᾶλλον ἀφιλοκερδῆς καὶ μᾶλλον ἀπηλλαγμένη διδακτικῶν τάσεων ἀπὸ κάθε ἄλλης περιόδου τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας. Ἀπὸ τοὺς Πουριτανούς, ἐν διδακτικῶν ὕφους συνεχῶς ἐμφανίζεται εἰς τοὺς συγγραφεῖς μας. Εἶχόμεν ἐπαναστάσεις καὶ διαμαρτυρίας καὶ, ἐξ ἀντιδράσεως, περισσοτέρας διαμαρτυρίας καὶ ἐπαναστάσεις. Ὁ Προτεσταντισμὸς, ἂν καὶ εἶναι θαυμάσιος εἰς

τὴν ἠθικὴν, εἶναι ἐν τούτοις ἀδίκος εἰς τὴν λογοτεχνίαν, διότι, ὡς εἶπαι αἱ ἐπαναστάσεις, καταλήγει εἰς ὑπερβολὴν καὶ καταστρέφει τὸν ἰσορροπὸν ἐκείνον χαρακτηῖρα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀπαραίτητος ὄρος τῆς δημιουργίας μεγάλης λογοτεχνίας. Ὁ διδακτικὸς χαρακτήρ, συχνά ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ ρεαλισμοῦ, ἐπικρατεῖ κυρίως σήμερον, ὅποτε πλεῖστοι, οἱ ὅποιοι εἰς ἄλλην ἐποχὴν ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἐκκλησίαν, ζητοῦν εἰς τὴν λογοτεχνίαν διέξοδον, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε θὰ εὗρισκον εἰς τὸν ἄμωνα. Οἱ Wells, Shaw, Galsworthy—διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἄλλους—εἶναι πρόσωπα manqués, τὰ ὁποῖα ἐκ φύσεως ἦσαν προδιατεθειμένα νὰ γράψουν, οὐχὶ δράματα καὶ μυθιστορήματα, ἀλλὰ ρητορικοὺς λόγους. Ἡ μᾶλλον ἔχουν διττὴν προσωπικότητα· ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ συγγραφεὺς συνεδυάσθησαν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ὑπερίσχυσε τοῦ ποιητοῦ. Ἡ μὴ ἱκανοποιουμένη διάθεσις τοῦ κηρύγματος, τὸ ὁποῖον πρὸ 100 ἐτῶν ἐγκατελείφθη, σήμερον καταλήγει εἰς τὴν συγγραφὴν μυθιστορήματος ἢ δράματος. Ἡ ἠθικὴ διαφέρει, ἡ μορφή μεταβάλλεται, ἀλλ' ἡ πρόθεσις καὶ ὁ χαρακτήρ παραμένουν οἱ αὐτοί.

Θὰ ἦτο ἀνιερὸν νὰ μικρολογήσωμεν περὶ τοῦ ἠθικολόγου καὶ διδακτικοῦ τούτου χαρακτήρος, ὁποῖος ἀναζωογονεῖ μέγα μέρος τοῦ ἔθνους καὶ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τοῦ Βρετανικοῦ μεγαλείου. Ἄλλ' ἢ θέσις του εὗρισκεται μᾶλλον εἰς τὸν κόσμον τῆς δράσεως ἢ εἰς τὴν σφαῖραν τῶν γραμμάτων. Μὲ ἠθικολογίαν δὲν δύναται νὰ δημιουργηθῇ μεγάλη λογοτεχνία καὶ τελείως ἐπιστημονικὴ σκέψις. Οἱ Ἕλληνες θὰ ἐκέρδιζον, ἐὰν εἶχον μεγαλυτέραν δόσιν αὐτῆς· ἡμεῖς, ἀφ' ἑτέρου, δυνάμεθα κατὰ νὰ διδύχθωμεν ἀπὸ τὴν ἀνιδιοτελεῖ των λατρείαν τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς διαμάχας θὰ καθίστα τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις σαφεστέρας καὶ τὸν ἔρωτα τῆς ἀληθείας εὐκολώτερον καὶ καθαρώτερον, εἰς τὴν λογοτεχνίαν θὰ μᾶς ἀπήλλαττεν ἀπὸ τὰς ὑπερβολάς, καὶ εἰς τὴν ἔθνικὴν ζωὴν θὰ μᾶς προσέφυλασσαν ἀπὸ τὸν ὕλισμόν, ὁ ὁποῖος περιβάλλει ἐποχὴν βιομηχανικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ ὄργασμοῦ. Ἡ ἀνιδιοτελεῖα δὲν χαρακτηρίζει βεβαίως μόνον τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἀπεχρυσταλλώθη σαφέστερον καὶ καθο-

λικιώτερον ὡς ἰδεῶδες τῆς διανοητικῆς ἀληθείας. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες εἰσήγαγον τὴν ἀνιδιοτέλειαν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐθεμελίωσαν, οὐ μόνον τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν των, ἀλλὰ καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν τέχνην των.

Ἡ τελευταία ἀρετὴ τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας δὲν σχετίζεται μὲ τὴν φιλαλήθειαν. Σπανίως εὐρίσκεται εἰς τοὺς νεωτέρους ρεαλιστάς. Ἐν ταῦτοις ἡ ἐμφυτος ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ κάλλος εἶναι ἀναμφισβήτητος. Μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Winckelmann, ὁ ὁποῖος, ζῶν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλησημονήθη ἡ ἑλληνικὴ τέχνη, ἀνεκάλυψεν ἐκ νέου αὐτήν, καὶ ὁ Κῆτος, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγνώρισεν εἰς ἡλικίαν ὠρίμου κρίσεως. Εἰς ἀμφοτέρους ἐπροξένησε τὴν ἐντύπωσιν νέας καὶ ὑπερῶχου ὠραιότητος.

Ἰπάρχει ἐπίσης ἡ ἐνδειξις τῆς «ὠραίας Μυθολογίας τῆς Ἑλλάδος», ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἀπαύγασμα τῆς αὐθορμήτου λαϊκῆς φαντασίας, πολὺ πλουσιωτέρας κατὰ τὸ ποῖόν τῆς ὠραιότητος ἀπὸ τὴν μυθολογίαν τοῦ Βορρᾶ. Ἀκόμη καὶ εἰς μυθολογικὰ λεξικά οἱ μῦθοι τῆς Ἀταλάντης, τοῦ Ναρκίσσου, τοῦ Πυγμαλίωνος, τοῦ Ὀρφέως καὶ τῆς Εὐρυδίκης, τοῦ Φαέθωνος καὶ τῆς Μεδοῦσης διατηροῦν τὴν γοητείαν των. Τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ὕμνον τῆς Δήμητρος δύναται νὰ διευκρινίσῃ τὴν ὠραιότητα ταύτην, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐν ἑκ τῶν καλλιτέρων τεμαχίων τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ὁ συγγραφεὺς του εἶναι ἀγνωστος. Εἶναι ὁ μῦθος τῆς μητρὸς Γῆς καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Περσεφόνης :

τὴν Ἀΐθωνεὺς
ἤρπαξεν, δῶκεν δὲ βαρύκτυπος εὐρυόπα Ζεὺς,
παίζουσαν κούρησι σὺν Ὠκεανοῦ βαθυκόλποις
ἀνθεῖα τ' αἰνυμένην, ρόδα καὶ κρόκον ἠδ' Ἴα καλὰ
λειμῶν' ἄμ μαλακὸν καὶ ἀγαλλίδας ἠδ' ἑκκινθον
νάρκισσόν θ', ὃν φῶσε δόλον καλυκώπιδι κούρη
Γαῖα Διὸς βουλήσι χαριζομένη Πολυδέκτη,
θχυμαστὸν γανόωντά' σέβας τό γε πάσιν ἰδέσθαι
ἀθανάτοισι τε θεοῖς ἠδὲ θνητοῖς ἀνθρώποις·
τοῦ καὶ ἀπὸ ρίζης ἑκατὸν κᾶρα ἐξεπεφύκει,
κῶτ' ἠδισι' ὀδμή, πᾶς δ' οὐρανὸς εὐρὺς ὑπερθε
γαῖά τε πᾶσ' ἐγάλασσε καὶ ἄλμυρόν οἶδμα θλάσσει·
ἡ δ' ἄρα θαμβήσο' ὠρέξατο χερσὶν ἄμ' ἄμφω
καλὸν ἄθυρμα λαθεῖν· χάνε δὲ χθῶν εὐρυάγυια
Νύσιον ἄμ πεδίον, τῇ δροσοῖεν ἀναξ Πολυδέγγων
ἱπποῖς ἀθανάτοισι.

Ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἄς στραφῶμεν εἰς ἄλλα παράλληλα ποιήματα τῆς Ἀγγλικῆς λογοτεχνίας, π. χ. τὴν Οἰνόνην ἢ τὸν

Τιθωνὸν τοῦ Τέννυσον. Καὶ τὰ Ἀγγλικά ποιήματα εἶναι ὠραία, ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν εἶναι ὠραιότερον, διότι τὸ κάλλος του δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς λέξεις, τὰς μεταφορὰς καὶ τὴν περίτεχνον μορφήν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπλουστεράν καὶ μᾶλλον αὐθόρμητον ἐμπνευσίν του, ὡς ἐὰν ἡ φύσις καὶ οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος ὠμίλει.

Νεώτεροι συγγραφεῖς δυνάμενοι νὰ ἐκφέρουν ἐγκυρον γνώμην, διότι ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐγνώρισαν καὶ ἐξετίμησαν καὶ ἄλλας λογοτεχνίας, ἐπιμαρτυροῦν τὴν μοναδικότητα τῆς ὠραιότητος ταύτης. Ὁ Γκαῖτε λέγει ψυχρῶς, ἀλλ' ἀκριβῶς : «Διὰ τῆς ἀρχαιότητος τὸ πνεῦμα μεταφέρεται εἰς τὴν ἰδανικωτέραν πολιτείαν τῆς φύσεως· μέχρι τῆς ἐποχῆς μας οἱ Ὀμηρικοὶ ὕμνοι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ μᾶς ἀπολυτρῶνουν ἀπὸ τὸ ἄχθος, τὸ ὁποῖον ἡ παράδοσις μακρῶν αἰῶνων μᾶς ἐπέβαλε». Μὲ τὰς λέξεις ταύτας ὁ Γκαῖτε ἐθίξε τὴν φυσικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ κάλλους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μᾶλλον ἐξωτικὴν καὶ περίτεχνον ὠραιότητα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας τέχνης. Ὁ Κῆτος ὁμοίως, γράφων περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ὑδρίας, ἔχει ὑπ' ὄψει του τὴν ἀπολυτρωτικὴν ταύτην δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς ὠραιότητος.

Ἄλλ' ἡ Ἑλληνικὴ καλλονὴ ἔχει καὶ ἕτερον χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον συνηθᾶνθησαν δοσοὶ παρατήρησαν ἑλληνικὰ ἀγάλματα : Ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη δὲν προκαλεῖ φιλοσοφικοὺς ρεμβασμοὺς ἢ ἄλλα ξένα τῆς αἰσθητικῆς ἡδονῆς συναισθήματα, ἀλλ' ἐπιδιώκει τὴν ἀνιδιοτελεῖ λατρείαν τοῦ καλοῦ.

Οὐ μόνον κατὰ τὸ ποῖόν ἡ Ἑλληνικὴ ὠραιότης διαφέρει τῆς νεωτέρας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δαψίλειαν. Τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην θὰ ἐξέφραζε πᾶς ἀμερόληπτος κριτικὸς, ὁ ὁποῖος θὰ συνέκρινε τὸν Ὀμηρον, τοὺς λυρικοὺς, τοὺς τραγικοὺς, τὸν Πλάτωνα, τὸν Θεόκριτον καὶ τοὺς ἐπιγραμματοποιούς μὲ τὰ ἀντίστοιχα ὄνόματα τῆς νεωτέρας λογοτεχνίας. Οἱ Ἕλληνες εἶχον τελείως διάφορον ἀντίληψιν τοῦ κόσμου. Ἦσαν εὐαισθητότεροι ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὸ κάλλος, καθὼς πολλοὶ λαοὶ εἶναι εὐαισθητότεροι ἀπὸ ἄλλους εἰς τὰ χρώματα ἢ εἰς τοὺς ἤχους, εἰς τὰ ἠθικά ἢ διανοητικά ἀποτελέσματα. Τοῦτο περιέργως διευκρινίζεται ἀπὸ τὸν χειρισμὸν τῶν τραγικῶν θεμάτων. Δὲν ἐλλείπει βεβαίως

ἡ τραγικότης εἰς τὸν Ὅμηρον ἢ εἰς τοὺς δραματούργους—ἢ περὶ τῆς ζωῆς ἀντίληψίς των εἶναι πιθανῶς ζοφερωτέρα τῆς ἡμετέρας. Ἐν τούτοις τὸ νέφος τοῦ κακοῦ διαρκῶς διασχίζεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς ωραιότητος. Οὕτως ὁ Ὅμηρος καταυγάζει τὸν τραγικὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ Ἐκτορος ἀπὸ τῆν Ἀνδρομάχην μὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ μικροῦ Ἀστυάνακτος, ὃ ὁποῖος ἐφειδῆθη τὴν πατρικὴν περικεφαλαίαν. Δὲν θὰ τὸ μετεχειρίζετο βεβαίως, ἐὰν ἤθελε νὰ ἀνυψώσῃ τὴν τραγικότητα τῆς σκηνῆς. Ἀποτελεῖ ἀδικαιολόγητον τόνον αἰσιδοξίας, τυχαῖον καὶ φυσικόν, ὡς αἱ λαμπρότεραι ἐκεῖναι στιγμαί, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ζωὴν, ἂν μὴ καὶ εἰς τὰ πραγματικὰ μυθιστορήματα, ποικίλουν τὰς μελαγχολικὰς μας ὥρας. Ὁ Αἰσχύλος ἐπίσης προανακρούει τὴν αἱματηρὰν σφαγὴν τῆς Σαλαμῖνος μὲ τοὺς λευκοὺς ἵππους τῆς Αὐγῆς, τὰς ἀπηχῆσεις τῶν βράχων, τὸν ἀφρόν τὸν λευκάζοντα ὑπὸ τὰς κώπας, καί, ὅτε γράφει περὶ τῆς νήσου ὅπου ἐσφάγησαν οἱ Πέρσαι, δὲν λησμονεῖ τοὺς χοροὺς τοῦ Πανός, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἐφαῖδρυναν αὐτήν. Ὁ συνδυασμὸς τοῦ κάλλους καὶ τῆς τραγικότητος δύναται ἴσως νὰ φανῇ παράδοξος, ἀλλ' οὐδεὶς ἀναγνώστης δύναται νὰ κατακρίνῃ τὴν δυνάμιν του. Ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων πόλων, ἢ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζει τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν, ὑπάρχει καὶ εἰς ἄλλας λογοτεχνίας, π. χ. εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ θανάτου τῆς Ὀφηλίας εἰς τὸν Ἀμλέτον. Ἀλλ' οὐδὲν δράμα ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἔχει τὴν κανονικὴν συνύφανσιν τῆς τραγικότητος καὶ τοῦ λυρισμοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζονται αἱ ἰσχυρότεραι τῶν ἐντυπώσεων. Ἡ λέξις ἐντύπωσις δὲν εἶναι ἡ κατάλληλος, διότι δὲν πρόκειται περὶ λογο-

τεχνικοῦ τεχνάσματος, ἀλλὰ περὶ τελείας καὶ ὀξυδερκοῦς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἀντιλήψεως ἢ ὅποια εἶναι τόσο εὐαίσθητος εἰς τὸ κάλλος, ὥστε οὐδὲν δεινὸν δύναται νὰ τὸ καταστρέψῃ, διαδλέπει αἴγλην καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τραγωδίαν καὶ ἀναλογίζεται ὅτι ἂν καὶ αἱ ζοφεραὶ ἡμέραι εἶναι πολλαί, εἶναι εὐχάριστον εἰς τὸ ὄμμα νὰ θεᾶται τὸν ἥλιον. Ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἢ ὁποῖα ἀναδίδεται ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, συνιστᾶται εἰς πολλοὺς. Ὅσοι διαφωνοῦν μὲ τὴν φιλοσοφίαν δὲν θὰ ἀμφισβητήσουν καὶ τὸ κάλλος.

Ὁ Ἑλληνισμὸς διαρκῶς ἀναγεννᾶται ἐκ τῆς τέφρας του καὶ ἔχει εὐεργετικὴν δυνάμιν, ὅταν περιπίπτῃ ἐκ νέου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων. Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναζωγονήσεως τῶν κλασικῶν σπουδῶν θὰ παρετήρησαν ὅτι φέρει τὴν ἔννοιαν ἀπολυτρώσεως. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, καθὼς καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἡ Ἑλλὰς εὗρε τὸν κόσμον μὲ ἀλύσεις, καὶ ἔθραυσεν αὐτὰς καὶ κατέρριψε τοὺς τοίχους τοῦ δεσμοτηρίου. Τὰ δεσμὰ ἦσαν διάφορα κατὰ τὰς δύο ἐποχάς, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία ἐπανῆλθεν, ἐν μέρει κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, καὶ τελείως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Winckelmann, διὰ τῆς ὀπτασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κάλλους. Καὶ αὕτη ἡ ἐποχὴ μας ἔχει πλείστας ἀλύσεις, καὶ κάλλιστα γνωρίζει τὸ ἄχθος περὶ τοῦ ὁποίου ὀμιλεῖ ὁ Γκαίτε. Ἐπολλαπλασιάσαμεν τὴν ἀσχημίαν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ωραιότητα καὶ οἱ συγγραφεῖς μας, γονιμώτεροι, τερπνότεροι καὶ πνευματωδέστεροι δὲν μᾶς βοηθοῦν εἰς τοῦτο. Δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν, ὡς ἄλλαι ἐποχαὶ εὗρον, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν μίαν θεραπευτικὴν καὶ ἀπολυτρωτικὴν δυνάμιν.

μεταφρ. ANT. M. ΙΣΗΓΟΝΗΣ

